

LASIK ROITSCHWANTZ MOZGALMAS ÉLETE

Részlet

ILJA EHRENBURG

1.

Azt lehetne mondani, hogy Lasik mozgalmas élete egy meggondolatlan sóhajtással kezdődött. Sokkal jobb lett volna, ha nem sóhajtott volna.

Persze, most még azt sem tudjuk, hogy melyik Lasikról van szó. Mert sok Lasik létezik. Van például Rochenstein Lasik, aki egyszer a „Vörös Áttörés” nevű klubban Pál cárt alakította, és természetellenesen röfögött hozzá. Vagy van például egy Ilmanovics Lasik, aki a kerületi tanács titkára, párját ritkító nagyétű ember, aki semmiféle párt-purifikációtól nem rettent meg, s tavaly pászkat és tojást evett és még az egészségügyi tanácsra mert hivatkozni a szemtelen, mondván, hogy a pászka és a tojás tápláló ereje nemcsak hogy igen nagy, de az az előnye is megvan, hogy nem fejleszt gázokat!

Aztán Ogyesszában is van egy Lasik. Nekem ott egyszer a francia irodalomról kellett előadást tartanom, s amint az ilyenkor szokás, előadásztalomra halomszámra dobálták a kérdőlapokat. Ilyeneket lehetett rajtuk olvasni: „Melyik osztályhoz tartozik?” „Meséljen inkább valamit Kozlov elvtárs expedíciójáról!” „Beszélj kutya, mennyivel vesztegettek meg?” És akadt ilyen cédula is: „Nézz csak ide Sapiro, Lasik már alszik is.” Az én nevem ugyan nem Sapiro, de mégis kíváncsi voltam, ki ez a Lasik, aki elalszik, de olyan sokan voltak, hogy nem tudtam kikutatni ezt az álmos Lasikot. Ilyenformán most sem tudom még, hogy melyik volt ez a Lasik, és csak annyit tudok róla, hogy egy semmirekellő. Mialatt a többiek tanulnak, ő alszik.

Nem, Roitschwantz Lasik sohasem sülyedt ilyen mélyre.

Tudom, mindjárt azt fogják kérdezni: „Miféle családi név ez...?”

Hát persze, hogy akad szebb név is a világon. Nem is szólva az igaz hitű klérusról, még a homeli úriszabók között is akad szebb név. Például Rosenblum, vagy Apfelbaum. De fontos-e az, hogy kinek mi a családi neve? Utóvégre mibe került volna manapság, ha ez a Lasik például a Spartacus Rosaluxemburgszki nevet vette volna föl? Onisszim Afanaszjevics Kucsevod, a „Túzifa” főkönyvelője például Entuziasztov Apollóra változtatta a nevét. Ez mindössze csak két rubel és a kellő

* A nemrég elhunyt nagy szovjet író kilencvenvalahány kötetre rúgó, hatalmas opusából választottuk ki ezt a regényrészletet, melyben a legmaradandóbb ehrenburgi értékek csillannak meg: a kifogyhatatlan fantázia, a bölcs irónia és a kisemberek sorsáért aggódó humanizmus.

felvilágosodottság kérdése. De Roitschwantz Lasikot még a legtermékenyebb Apfelbaum sem hozta volna kísértésbe, amire persze megvoltak az okai, s így rendületlenül kitartott jelentéktelen családi neve mellett, ámbár egyik-másik kisasszonyka neve hallatára így kiáltott is fel: „Ajajaj!”

Mert ez a név jól átgondolt életervének egyik alkotó része volt. Mert kiknek képei díszítették a falat Lasik parányi ágya fölött? Erre a kérdésre nem könnyű felelni. Nem is ezt, hanem inkább azt kellene kérdezni, hogy hány kép díszítette ezt a falat. Nos, semmi esetre sem kevesebb száznál. Mindenki tudja, hogy a homeli szabók mindenféle meztelen spanyol szépséggel szokták falaikat díszíteni. De Lasik nem volt buta ember. A szende nőiességet csak akkor szokta nézegetni, amikor látogatóban volt. Saját szobája falait azonban olyan fotográfiákkal rakta tele, melyeket a „Tűz” című időszi lapból vágott ki.

Például tudják-e, ki az a rákszemű ember ott? Az a „Kémiai szervezet” képviselője. Az a fürdőruhás fiatalember pedig, aki combjait a nap felé fordítja? — Surka, a híres proletár dalnok. Az internacionális osztály — a fal jobb oldalán volt elhelyezve. Nem ismerik őket? Az egyik a „portugál hóhérok ostora”: Miguel Tracanza. Bal felől? Pszt!... Egy kipróbált harcos, Smurigin elvtárs, — előljárója a homeli... Megértették?

Az elragadó fotográfiák közé természetesen Lasik elhalálozott nagynénjének, Roitschwantz Kasszjának képe is odatévedt, aki Glukovban friss tojással kereskedett. A szegény Kasszja néni márványoszlopok között állt, és félig nyitott szájjal olyan ijedten és kíváncsian pislogott a nézőre, mint egy tyúk, amely éppen tojni készül. Lasik egy alkalommal, amikor Pfeifer, a hivatalos földmérő nála volt, utalt is erre a nagynénjére, és így szólt:

— Ez a nő az összes párizsi proletársejtek vezetője. Ez a Kasszja olyan régi párttagságra hivatkozhatik, hogy meg kell tőle bolondulni. Nézze csak meg ezeket a szemeket! Micsoda kérlelhetetlen határozottság villog bennük...!

Lasikot napközben ezek a harcosok védelmezték. Éjszaka azonban rémítgették. Sőt, a gyanús éjszakák csendjében még a „Portugál Ostor” is beleavatkozott Roitschwantz magánéletébe, mondván: — Az adófelügyelő előtt eltitkoltad Pfeifer nadrágját, a megrendelt koverkótót és Sjomka jopkáját, melyhez pedig ő maga adta a szövetet... Talán nem tudod, hogy mik azok a Szolovki-szigetek? Száztizenöt rubel helyett csak nyolcvanat mondtál be. Kitűnő! De tudod-e, hogy a Szolovki-szigeteken százfokos hideg van? Igen, Roitschwantz Lasik, a Szolovki-szigeteken akár ítéletnapig álmodozhatsz Portugáliádról!

Az „Ostor” gúnyos suhogást hallatott, és Surka is most éppoly dörgő hangon beszélt, mint a kisiparosok klubjában, a „Vörös Áttörés”-ben. Semmi kétség, Pfeifer nadrágjára és a Szolovki-szigetekre célzott: „Persze, fügefalevelet akarsz magad elé kötni, kutya? Majd megmutatjuk neked, te bolond pólisi.”

Még a nagynéni, a jóságos Kasszja néni is, aki pedig minden chanuka napján egy nikkelpénzt szokott ajándékozni a kis Lasiknak, még ő is szemrehányóan gágogott: — Oh, hogy tehettél ilyet, Lasik? — Lasik az ágytakaró alá bújt...

De a képeket mindezek dacára sem akasztotta le a falról. Állhatatos akart maradni, mint Smurigin elvtárs. Mintha amúgy is nem szenvedett volna már eleget elvei miatt — fogják önök mondani. Hiszen Surkának tizenhat versét tanulta meg kívülről, melyekben pedig olyan anormális kommunista lovasságról volt szó, amely „homlokán győzedelmes mosollyal indul a halálba”.

Lasik a Levka borbély kezétől sem ijedt meg, aki pedig jóindulatúan félénk arcát egyetlen perc alatt megrögzött gonosztevő képére változtatta át. Mit tehet az ember? A „Vörös Áttörés” klubban Lunacsarszkij darabját kellett előadni. Gonosztevő? Bánom is én, gonosztevő! Sőt, rávetette magát Cviebil Szonicskára, és ámbár undorodott tőle, úgy tett, mintha meg akarná harapni. Pedig, mondják meg önök, mi köze van egy homeli szabónak egy veszett kutyához? Ehhez járult még az is, hogy Szonicska férje a katonaságnál szolgált. A kutya szerep ugyan szigorúan állami ügy volt, de Lasik mégsem tudta biztosan, hogy Cviebil polgár milyen álláspontot foglal el ilyen ügyekben. Mind egy. Lasik nem akart elmaradni kora mögött. Lelkesen ugatott tehát, a fogát vicсорította, végül pedig meghajolt minden kisiparos felé, akik folyton nevettek és így kiabáltak: „Micsoda tökfilkó ez a Roitschwantz!” De ő nem törődött velük, csak suttogva mondta: „Merci, elvtársak. Merci, egész szívemből!” Mindent el tudott viselni.

Még a családi nevét is... Hogy miért adta ki neki az útját Rajecska is? Csak nem a pattanás vagy hólyagok miatt, amelyek az arcán voltak? Kérdezzék csak meg Lasikot, ő majd megmondja: „Egy hólyag miatt? Ostobaság. A hólyag vagy pattanás éppúgy tűnik el az ember arcáról, mint ahogyan támad, teljesen úgy, mint egy homeli népbiztos. De a családi név? ... Hát lehet egy emberrel karonfogva andalogni, akinek ilyen ostoba neve van? „Kivel megy Rajecska?”, kérdezik. A „Roitschwantzal...” „Hihíhi.”

Nem baj! Csak nevensenek! Lasik ravaszabb náluk. Amikor Lasikot a gazdasági tanács elé idézték, hogy feleljen a negyvenhetedik kérdésre, a vörös hajú Gorbunov elvtárs megkérdezte tőle:

— Családi neve?

— Roitschwantz.

— Hogyan?

— Roitschwantz. Meg tetszik bocsátani, ez a név meghatározott tulajdonságokra utal. Nem mondom, ma sok ember van, aki a nevéhez a „Vörös” szócskát ragasztja oda, mintha mindig ott lett volna. Ön nem idevaló, és ezért megsúgom önnek, hogy például a „Vörös Menedék” étterem azelőtt nem volt egyéb, mint egyszerűen „Menedék”. A „Vörös Lobogó” utcát pedig elég becstelenül azelőtt egyszerűen „Vladimir utca”-nak hívták, és ha ön azt hiszi, hogy a „Vörös Fürdő” mindig vörös volt — meg tetszik bocsátani —, de erősen téved. A „Vörös Fürdő” mindössze csak egy év előtt vörösödött el szendén. A leghírhedtebb fürdő volt, úgynevezett „családok” számára. Engem azonban születésem óta hívnak Roitschwantznak, amit egyébként a rabbi is igazolhat. Már a puszta nevemmel félreérthetetlen ujjmutatást nyertem az életre. De, mert látom, hogy egy szót sem ért abból, amit beszélek, megmagyarázom önnek, hogy „Roit” annyit jelent, mint „Rot”, vagyis vörös.

Gorbunov elvtárs nevetett, és csupa unalomból azt kérdezte:

— Ügy, ügy... És mit jelent a „Schwantz”?

Lasik válla kicsinylően rándult meg:

— Nem elég önnek, ha nevemnek egyik fele jelent valamit? A „Schwantz” nem jelent semmit. Üres hang csupán.

2.

Nem, Lasiknak nem családi neve miatt kellett elmerülnie. Minden bajnak — egy sóhajtás az oka. Vagy talán nem is a sóhajtás, talán a gazdasági rend, talán a forró idő, talán a magasztos problémák miatt. Ki tudja megmondani, miért kell elmerülniök a homeli szabóknak...

A kérdéses napon csakugyan egészen szokotlan hőség volt. A Sosh folyó úgyszólván a homeliek szeme láttára száradt ki. Kugel vizsgálóbíró viszont úgy ült a helyén, mintha most húzták volna ki a vízből.

Este hét körül Lasik arra határozta magát, hogy elindul a kántor lányához és meglátogatja Hersanovics Fenicskát.

Fenicska a „Vörös Áttörés” nevű klubban nemzetközi strófákat énekelt. A Klubba őszintén szólva, csel útján került be. Mert miért kisiparos az öreg Hersanovics? Mit termel? Darabonként három rubelért tudatlan csecsemőket metél körül. A „Sejt” minden fáradság nélkül megállapítható volna, hogy Fenicska életfenntartásának összes költségeit egy hitközségi alkalmazott keresetéből fedezi.

Az öreg Hersanovics így szólt a lányához: Ez a Schatzmann teljes tíz percig szemrebbenés nélkül bámul rám. Egy a kettő közül: vagy el akar venni feleségül, vagy azt akarja, hogy vonuljak az északi Narym felé. Könyörgöm, énekelj nekik száz nemzetközi strófát, és akkor talán elfelejtik, hogy én is énekelek. Ha Dániel meg tudta szelidíteni az igazi oroszlánokat, miért ne tudnád te megszelidíteni ezeket a zsidókat? Meglátod, még agyonvernek egyszer, s szívből sajnálom, hogy valamikor körülmetéltem őket.

Nem tudom, hogy Fenicska trillái csakugyan megpuhították-e a kormányzótanács tagjainak szívét, Lasik azonban meghallotta őket, és beleszeretett Fenicskába, forrón, némán beleszeretett. Nem a neve volt az akadály Fenicska szemében, mert hajlamos volt a modern világszemléletre, de Lasik alacsony természetével legjobb akarata mellett sem tudott megbarátkozni. Mit tehet a mai világban egy kántor leánya? A Mary Pickford pályájára gondoljon-e és talán foxtrottot táncoljon pártónkivüliekkel? Lasikkal...? Nem akarom eltitkolni, Lasik feje pontosan Fenicska hónaljáig ért, és bár megpróbált lábujjhegyen járni, csak tyúkszemeket szerzett vele magának. Lehet-e ilyen összeállítás mellett lángoló érzéseket kifejezni? Lehet-e csöndes faszorban váratlanul csókot lehelni Fenicska lány arcára, ha az ember még egy merész ugrással sem ér föl a leány arcáig?

Lasiknak kétszeresen melege volt: a szíve is lángolt. Éppen elkészült Pfeifer nadrágjának vasalásával, és amikor elhagyta házát, hogy minden lehetőségnek elejét vegye, így szólt szomszédjához:

— A politikai kurzus előadására megyek. Ha fogalma volna, hogy mi az a kínai kérdés! A kabalánál is nehezebb. Ha Schatzmann helyében volnék, megtiltanám a kisiparosoknak, hogy ilyen elsőrendű kér-

désekkel foglalkozzanak. Ilyesmin csak a legfelsőbb tanácsnak kellene a fejét törnie, nem pedig a homeli szabóknak . . .

Sóhajtott, de nem ez a sóhaj döntötte romlásba. És nem is az a következő, melyet a Fenicska elérhetetlensége körüli gondolatok csaltak ki kebléből. Elhatározta, hogy ma mindent meg fog neki mondani. Meg fogja neki mondani, hogy Dávid kicsi volt, Góliát viszont egy ormóttan fickó, éppen olyan, mint ez a Schatzmann. Meg fogja neki mondani, hogy a pacsirta sokkal kisebb, mint egy indiai kakas. Megmondja neki, és ezt már egészen az alant következő történet értelmében, hogy egy helyesen szervezett kisebbség vagy elviszi a győzelmet, vagy ha átmenetileg is, de elpusztul. És meg fogja neki mondani . . .

Bizonyára eszébe jutott volna valami, amivel még a könnyelmű Fenicskát is meggyőzhette volna, ha figyelmét hirtelen az egyszemű Nantik nem vonta volna magára, aki az egykori püspöki iskola kertjének falára hatalmas hirdetőményt ragasztott. Vajon mi történhetett még a világban? Talán egy moszkvai operett-társulat jött Homelbe vendégszerepelni? Ez esetben az ember nem térhet ki előle, hogy az egész pénzt ki ne adja a legjobb helyekért. Fenicska ugyanis muzikális természet volt. Vagy talán új adókat találtak ki a kínai öldöklés céljaira? Vagy végre talán a gaz Diskin akarja ismét valami új fölvilágosítási hadjárat ürügye alatt két évszázad előtti ostoba szerelmi levelezőjét rászózni az emberekre?

A hirdetőmény középtermetű polgárok számára készült, és így Lasiknak lábujjhegyre kellett ágaskodnia, mintha Hersanovics Fenicska arcát akarta volna elérni. Már az első mondat olvastára összeresztett, óvatosan nézett körül, de nem látott mást, csak egy ismeretlen polgárnőt, aki mellette állott. Vajon ki lehetett? Talán a moszkvai operett-társulat tagja? Vagy a jövedelmi adó végrehajtásával megbízott elvtársnő?

Minél tovább olvasott Lasik, annál jobban reszketett. Sőt reszketett pöttyös nyakkendője, reszketett zsebében a fenséges „orchidea”-illatú amerikai pulverizátor, melyet Fenicskának vett ajándékba, reszketett finom angol szövetből készült nadrágja is (melyet egy tékozló ember hagyott nála, akit a második próba után nadrág nélkül cipelt el az őrség). És reszkettek a hirdetőmény hatalmas betűi, és reszketett a kerítés. Még az ég is reszketett, mert a hirdetőmény azt adta tudtul, hogy Smurigin elvtárs, a homeli proletariátus kipróbált vezére meghalt. Meghalt, miután hat esztendeig reszkettek a nemzetközi banditák a vörös pallostól, melyet kérges tenyerében tartott. Am, nagy emberek elkölözhetnek körünkben, eszméik azonban örökké élni fognak. Egy kidölt harcos helyébe tíz új lép, és valamennyi kész, hogy a forradalom bujkáló ellenségeit könyörtelenül megbüntesse.

És most történt, hogy Lasik felsóhajtott, hangosan és panaszosan, mondjuk ki bátran, szívből sóhajtott. Hogy sajnálta-e Smurigin elvtársat, aki bélcavarodásban hunyt el? Vagy az új tíz harcostól félt-e, aki az elhunytak helyébe lép? Vagy az a gondolat nyugtalanította-e, hogy hol fogja beszerezni arcképüket? Hogy milyen álláspontot fognak elfoglalni a csak félig osztályöntudatos kisiparossággal szemben? Vagy végre, amiért eltitkolta a nadrágot a pénzügyi hatóság előtt? Pfeifer nadrágját!

A sóhajtás után Lasik elindult. De meg volt írva a sors könyvében, hogy sem Góliát szégyenletes vereségének történetét nem fogja elmondhatni Fenicskának, sem amerikai illatszórójából nem fogja őt lefecskendezhetni „orchidea”-illattal.

Kugel elvtárs, a vizsgálóbíró, sötéten szólt hozzá:

— Ön nyilvánosan megcsúfolta Smurigin elvtárs ragyogó emlékét.

— Csak sóhajtottam — sóhajtotta Lasik alázatosan. — Csak sóhajtottam, mert nagyon meleg volt, és mert a kard kihullott kérges tenyeréből. En egyébként mindig így sóhajtozom. Ha nem hiszi, kérdezze meg Hersanovics polgárnót, és ha Hersanovics polgárnó, miután egy hitközségi tisztviselő leánya, szintén nem bizonyulna alkalmas tanúnak, az adóhivatal tisztviselőjét is megkérdezheti. Az tudja, hogy milyen hangosan szoktam sóhajtani, sőt elárulhatom, hogy a tavasszal az elvtársak házából is azért akartak eltávolítani, mert sóhajtásaimat senki sem tudta elviselni. Éjszakánként politikai tankönyvekbe merülve ugyancsak sóhajtozom, és bár önmagamnak sóhajtottam, mindenfelé azt állították, hogy munkában kiérdemelt álmukban zavartam meg őket.

Kugel elvtárs közbeszólt:

— Mindenekelőtt ne beszéljen ilyen terjengősen. A burzsoázia a Tajlor-rendszerrel egyidejűleg találta ki ezt a hírhedt aforizmát: „Az idő pénz.” A kihaló osztálynak az értéktöbblet nyomorult produktuma iránt érzett tisztelete ebben jutott kifejezésre. Mi azonban éppen megfordítva azt valljuk, hogy az idő nem pénz, hanem „az idő több a pénznél”. E percben ön tölem és ennek következtében az egész munkásállamtól öt értékes percet rabolt el. Térjen tehát a tárgyra! Pukke Matild polgártársnő azt vallja, hogy ön a Homel összes dolgozóihoz intézett fölhívás olvasása közben diadalmas kacagásban tört ki, és reprodukálhatatlan kifejezéseket használt.

Lasik nem állhatta meg, hogy udvariasan ne mosolyogjon:

— Nem tudom, hogy kicsoda ez a Pukke elvtársnő. Lehet, hogy süketnéma vagy tökéletesen anormális. En azonban csak egyet mondhatok: én nem is tudok győzedelmesen nevetni. Amikor Lunacsarszkij elvtárs tragédiájában győzedelmesen kellett nevetnem, hirtelen megállottam, a hercegnő friss hullája előtt, és elnémultam, pedig Levka, a sűgő, majdnem ordítva mondta: „Nevess, te hülye!” Biztosítom önt, Kugel elvtárs, hogyha én egyáltalán kiáltásba tudnék kitörni és fényes nappal győzedelmesen tudnék nevetni, pláne a főutcán, akkor egész bizonyos, hogy nem lennék ilyen szerencsétlen szabócska, aki hozott szövetekből öltögeti össze a nadrágokat, hanem vagy egy felelősségnélküli sírban feküdnék valahol, vagy Moszkvában ülnék valamelyik leghatalmasabb néphivatalban.

— Ön szimulál, mintha csak az égből pottyant volna bele osztály-államunkba, de ez aligha fog magán segíteni. A büntető törvénykönyv 87. §-a alapján, amely a zászló és címer meggyalázásáról intézkedik, vád alá helyezem.

Mikor Lasik mindezt végighallgatta, ismét sóhajtani akart, de még idejekorán meggondolta magát.

Egy sóhajt, ha a lélek legmélyebb mélyéről fakad is, a szomorú véletlenek közé lehet sorolni, de az olyan magatartás, mint aminőt Lasik a bíróság előtt tanúsított, feltétlen megrovást követelt. Nyilvánvalóvá vált ugyanis, hogy ez a viselkedés a múlt nyomasztó öröksége, hiszen Lasikról kiderült most, hogy idejét nem szentelte állandóan a kínai kérdésnek vagy ehhez hasonló világos eszméknek, hanem harmincéves koráig ritkás szakállát huzigálva ujjaival, egy bizonyos „Talmud” nevű könyv nevetséges tanaival foglalkozott.

Ha két zsidó egy talleszt talál — kié legyen a tallesz? Azé-e, aki először megpillantotta, vagy azé-e, aki felemelte? Próbálják csak meg önök ezt a kérdést megfejteni! Lasik álla valósággal égett ujjai nyomásától. Mi fontosabb: a kéz, vagy a szem? A szemlélet, vagy a végrehajtás? A fölismerés, vagy az akarat? Ha annak adják a talleszt, aki először megpillantotta, megsértődik a fej: „És úgy intézkedtem, hogy a kéz emelje fel a talleszt.” Ha annak adják, aki elsőnek felemelte, a szíven esik sérelem: „Én árultam el a szemnek, hogy találni fog valamit.” Ha azonban a talleszt a földön hagyják, úgy egy szép tallesz vesz kárba, melyre pedig imádkozás közben minden zsidónak szüksége van. Ha két darabra tépik a talleszt, abból senkinek sincs haszna. Ha végül két zsidó egymás után használja a talleszt, úgy a két zsidó még megszagolni se tudná egymást. Mert egy ember számára még a hal gyomrában is van hely, de kettőnek még a mennyország is szűk. Mit csináljunk tehát ezzel a ravasz tallesszal? Mit csináljunk ezzel a két zsidóval? És mit csináljunk ezzel az egész igazsággal?

Legokosabb, ha az ember nem talál egy talleszt és nem gondolkodik az igazságról. Csakhogy egy tallesz ott fekehtik gondatlanul az út közepén, az ember egyedül lehet önmagával, akár egy díszműáru-kereskedés leghátsó zugában, vagy egy piszkos árnyékszéken, és máris gondolkozni kezd az igazságról.

Lasik állát is már régen göndör kis szakáll nőtte be, sőt már újra el is tűnt. Levka, a borbély fürge keze által, már régen elfeledte a tanító botját s ama két zsidó történetét, akik egy talleszt találtak, de megmaradt szokása: gondolkodni olyasvalami felől, amelyről legjobb, ha egyáltalában nem gondolkodunk.

Nevetséges lenne azt gondolni, hogy Lasik babonás lett volna. Még tizenhárom éves sem volt, amikor már megértette, hogy a talleszből senkinek sincs haszna, és hogy minden tallesznél sokkal többet ér, ha az ember kétszázezer, vagy mondjuk, legalább három rubelt talál az utcán. Már akkor megértette, hogy az ember a majomtól származik és nem egy kétséges „képmás”-ból, hogy egy operett sokkal érdekesebb, mint egy zsinagóga összes koráljaival együtt, hogy Hersanovics nagy gazember, hogy a sonka semmivel sem ízlik kevésbé, mint a libahús szilvával, és hogy egyáltalában most érkezett el az igazi huszadik század ideje.

Mindezt már gyermekkorában tudta, és azóta egy ízben még Hersanovicsot is sikerült lehengetnie a vitában és a tiszta tudomány iránt érzett hódolatát is bebizonyítani. Ez egy estén történt, amikor Fenicska a csillagos eget nézte, Lasik pedig elbűvölve a leány halvány arcától,

némán állt mellette, és még lélegzetet sem mert venni. És ekkor történt, hogy a ravasz Hersanovics csapdába akarta csalni Lasikot:

— Még elgondolni is nevetséges, amit állítottál, hogy a nap egy helyben áll és a föld forog. Nem is mondom, hogy nézz az égre, amikor a nap lemegy, mert ki tudja, hátha vak vagy, mint a vakond, és nem is tudsz meglátni valamit. Azt sem kérdezem tőled, hogy ha a nap nem forog, mint ahogy mondod — hogyan tudta akkor Józua megállítani? Erre te azt fogod felelni, amit minden bolond felelne: „Mit tudom én? Én nem is voltam ott.” Jó. Elfogadom, de mégis érdekes lenne megtudni, vajon ott voltál-e akkor, amikor a majom az embert teremtette? De én mégis be akarom neked bizonyítani, hogy a föld egy helyben áll, és te semmit sem fogsz tudni ellenvetni. Annak dacára, hogy úgy teszel, mintha egy moszkvai keresztény gyerek lennél, annak idején mégiscsak tanulmányoztad a Talmudot és tudod, hogy feleségnek nem lehet a válólevelet kézbesíteni, ha az asszony mozgásban van és nem tartózkodik egy helyben, vagyis sem vonaton, sem hajón, sőt még akkor sem, ha sétál az utcán. Ám, ha a föld mozogna, amint mondod, akkor az összes asszony is mozogna rajta, mert ha nem csalódom, az asszonyok a földön élnek. És ha így volna, akkor soha senki el nem válhatna a feleségétől, amiből világosan kitűnik, hogy a föld nyugodtan áll a helyén.

Lasikot ugyan kissé feszélyezte Fenicska közelsége és a csillagos égbolt gyönyörűsége, de azért határozottan így felelt Hersanovicsnak:

— Bocsásson meg, de ezek gyerekes megállapítások. Ha az ember egy robogó vonatról a másik ugyancsak robogó vonatot nézi, úgy tűnik fel, mintha mind a két vonat állna. Ki ad válást a feleségének? A férj. Ha a férj ellenkező irányba fordulna, úgy feltétlen észrevenné, hogy a felesége is fordul, de miután mindketten egyazon irányba fordulnak, a férjnek természetesen úgy tűnik, hogy a felesége egyáltalában nem fordul. Elválni azonban, hogy még ezt is megmondjam, akár egy amerikai gőzösön is lehet, és hatvan kopeknél nem is kerül többe. A földolog, Hersanovics polgártárs, a forró szerelem és a csillagok pazar ragyogása, a többit aztán — egyetlen okmánybélyeggel el lehet intézni.

Lasik mindezt határozott hangon jelentette ki, ámbár tudta, hogy ezek után még nehezebb lesz elérnie Fenicska arcocskáját, ha akár-hogy ágaskodik is utána. De mit akarhat még az ember? Lasik a huszadik század embere volt!

Kétségtelen, a ravasz mosolygás, állának kapirgálása és főleg a logika, a minden körülmények közötti logika — ezek döntötték romlásba a becsületes úriszabót.

Ahelyett, hogy a törvényszéki elnök első kérdéseire röviden azt válaszolta volna, hogy proletár származású és így visszautasította volna Pukke polgártársnő gyalázatos rágalmait, Lasik kétértelműen így felelt:

— Vétkes? Ha egyáltalában vétkes vagyok valamiben, úgy csak abban, hogy élek. De ebben sem én vagyok a vétkes. Ebben a nevetséges előítéletek és egy borzasztó kolerajárvány a vétkes. Ha ugyanis nem lett volna kolera, most Roitschwantz Lasik sem lenne a világon, és ezért azt kérdezem öntől, elnök polgártárs, mit tenne most ez az anormális Pukke polgártársnő? Nem tetszik érteni, ugye? Pedig nagyon

egyszerű. Abban az időben ugyanis nagy kolerajárvány volt, olyan nagy, hogy majdnem minden zsidó belehalt, és aki nem halt bele, természetesen nem is akart meghalni. Most persze van már népegészségügyi hivatal, sőt Semasko elvtárs is itt van, de akkor a tudatlan zsidók azt hitték, hogyha méterrel mérik fel a temetőt, az nem nő meg nagyobbra. És tehát mértek, méricskéltek, csak hogy a temető nagyobbodott, és egyre nőtt. A halálon nem lehetett így kifogni. De ha a halálon ravaszsággal nem lehet kifogni — gondolták a zsidók —, legalább fel kell vidítani. Hadd legyen jó kedve. És ekkor bukkantak Roitschwantz Motelre, a világ legszerencsétlenebb zsidájára, akinek egy fillér sem volt a zsebében, és mindössze csak a szomorú családi neve maradt meg. Avval foglalkozott, hogy az összes megvetendő családi szennyest neki adták kimosni, és hogy „Purim”-kor öt kopek értékű ajándékot hordott házról házra. Szóval olyan ember volt, akiért senki egy könyvet sem ejtett volna, ha belehalt volna a koleraába. Csak hogy nem halt bele. Gazdag zsidók tehát ezt a Roitschwantzot kaparták elő, szerettek hozzá egy szerencsétlen leányzót, és aztán azt mondták neki: „Harminc rubelt, tyúkot és halat kaptok tőlünk, ha a lakodalmatokat a temetőben tarthatjuk meg, mert a halált fel akarjuk vidítani.” Nem tudom, vajon a halál felvidult-e, mert hogy őszinte legyek, a vőlegénynek szomorú családi nevéen kívül még hatalmas púpja is volt, a menyasszony pedig sántított. Azt sem tudom, vajon a kolera megszűnt-e, csak annyi bizonyos, hogy én, Roitschwantz Lasik, így jöttem a világra, és ha van valami bűnöm, hát ez igazán az.

— Talán inkább azt mondja meg nekünk, mit csinált ön július tizenegyedikén este hét órakor?

— A „Vörös Attörés”-klub tagjához, Hersanovics Fenyához készültem, és miután kivasaltam egy nadrágot, elindultam, végül pedig rascos börtönbe vetettek, mint egy utolsó gonosztevőt.

— Igen, de miközben elolvasta a dolgozó néphez intézett kiáltványt, tüntető módon juttatta kifejezésre ellenforradalmi érzését.

— Hogyan juttathattam volna kifejezésre érzéseimet, amikor egyáltalában nem is voltak érzéseim? Azt hiszi, hogy talán ünnepélyesen kacagtam, amikor az önkény láncai lehullottak, és Bogdanov rendőr-ormester udvarunkban a csöbor alatt volt kénytelen üldögélni? Nem. Én akkor is azt mondtam magamban: Csak hadd kiabáljon Levka — ő úgysem tud egyebet. De én, én akkor sem juttattam kifejezésre semmit, ámbár akkor mindenki kifejezésre juttatott valamit, és még Bogdanov is elmászott a csöbör alól, és ő is kifejezésre juttatott valamit. Én tökéletes rejtély vagyok, s sem Pukke polgárnó, sem ön, ügyész elvtárs, és senki a világon nem tudja, hogy milyen érzések szenderegnek lelkemben. Ugyan kit is érdekelne, hogy mi megy végbe egy kis szabócska belsejében? De ha ön mégis ragaszkodnék hozzá, úgy megmondom önnek: egy kabátot ki lehet fordítani, de az ember lelkét nem. Hersanovics elvtársnőhöz igyekeztem, de semmit a világon nem juttattam kifejezésre. Azt kérdezi, hogy miért sóhajtottam, amikor a dolgozó néphez intézett kiáltványt elolvastam? Hát ki állhatta volna meg, hogy fel ne sóhajtson? Hiszen a kiáltvány egyenesen követelte a sóhajtást. Szobám falán ott van Smurigin elvtárs képe. Elmélyedek a politikai felvilágosító oktatásba. Ha parancsolja, itt rögtön elszavalom önnek Surka elvtárs összes műveit. De ha már megtörtént

velem ez a szerencsétlenség, és én Roitschwantz Lasik, ide jutottam a vádlottak fekete padjára, meg akarom vallani önnek, hogy Pfeifer nadrágját csakugyan eltitkoltam az adófelügyelő elvtárs előtt. Nyolcvanát mondtam be száztizenöt helyett. Ez pontosan harmincöt rubel különbség. Ezért csakugyan megbüntethetnek, és én csak olyan hal-kan fogok sóhajtani, mint ott a plakát előtt. De a lobogó és címer meggyalázásáért nem lehet engem megbüntetni, amikor ott nem volt se lobogó, se címer, legfeljebb Pukke elvtársnő, akit egyébként szintén nem sértettem meg.

Pukke Matild azonban, egy halványzöld melankolikus szemű asszony, aki már kilenc hónapja tartozott a párthoz, megismételte azt a vallo-mását, amelyet az elővizsgálat folyamán tett, hogy a vádlott a hirdet-ményhez sietett, elolvasta és aztán kihívóan felkacagott. A szemér-metlen nyilatkozatot, amelyet tett, tekintettel az egyre jobban elhara-pódzó eldurvulás elleni hadjáratra, nem lehet reprodukálni. Lasik mindezt végighallgatta, aztán az elnök felé hunyorgatva, így szólt:

— Mondtam már, hogy ez a nő vagy nem normális, vagy süketnéma. Tény azonban, hogy Natik kifüggesztette a hirdetményt. Az is tény, hogy odasiettem és elolvastam. Mert ugyan mi másnak függesztenék ki a hirdetményeket? Ugyebár azért, hogy elolvassák. Ezután csak-ugyan felsóhajtottam. De hát honnan tetszik tudni, hátha sajnáltam a Smurigin elvtársat? Csak nem tetszik csekélységnek tartani, ha va-laki bélcsavarodásban hal meg? Azt is nagyon jól tudom, hogy mit jelent a gyász egy olyan kiterjedésű kormányzósági városban, mint a mienk. Ha valamikor a temetőben esküvőket lehetett is tartani, tu-dom, hogy az két évszázaddal ezelőtt volt, és akkor is csak azért, mert a kolera pusztított. De ma nincsen kolera, ma csak gazdasági újjászü-letés van és kínai kérdés. Én a régi chederben tanultam Talmudot, ami persze csupa család, és én az azóta már az egész „Kommunista Bibliát” is átolvastam, de még abban a csupa család Talmudban is benne áll, hogy ne vess, ha mindenki nevet, és sírj, ha mindenki sír, és ha min-denki a Bibliát olvassa, ne jusson eszedbe a Talmudot olvasni, ha pedig mindenki a Talmudot olvassa, felejtsd el, hogy Biblia is van a világon. Hát tényleg azt tetszik hinni, hogy én, Roitschwantz Lasik, aki már nyolc különböző kormányzatot túléltem, éppen egy ilyen egyszerű igazságot ne tudnék? A varrógépeket be kell szolgáltatni — beszolgál-tattam. Örülni kellett az ébredő törökök sikereinek — és én örültem. Ezt a kiáltványt kifüggesztették — és én felsóhajtottam. Hát mit akar-nak még tőlem ezzel a bolond Pukkéval...?

Ismétlem, Lasik maga rohant a veszedelembe, és mindenki meg fogja érteni a nép sorából választott szavazóbíró, aki most sötéten dörmögte oda szomszédjának:

— Buta, de ravasz. Lóvá akar tenni bennünket.

Gurevics ügyész-elvtárs beszéde rövid és hatásos volt:

— Roitschwantz polgár egyike azoknak a rothadt termékeknek, akiknek személyiségét a klerikalizmus herélte ki. Üres szavakkal új bort kísérel önteni a régi tömlőkbe, ami persze nem egyéb, mint tipikus kizsákmányolás. Az adóhivatal terhére elkövetett fondorlatos család e váratlan beismerése új világot vet ez álruhában járó farkasra. Bizony-kodása, hogy a hirdetményt bizonyos sóhajtási célokra függesztették ki, tökéletesen összevág a fehérgárdista sajtó inszINUÁCIÓIVAL, míg Pukke

polgárnő önzetlen vallomását tiszta osztályöntudata diktálta. E tények alapján szükségesnek tartom, hogyha már e beteg képződményt, Roitschwantz polgárt, nem irthatjuk is ki tövestül, és ha már nem vetjük föl vele szemben a szociális veszély fönnforgásának kérdését, legalább vessük javító büntetés alá.

Landau elvtárs, a védő, korlátlan bőbeszédűséggel tüntette ki magát. Egy teljes óra hosszat beszélt. Beszédét csak Lasik hallgatta figyelemmel.

— A mai tudomány ismeri a hallási hallucinációkat, ezeket a, hogy úgy mondjam, hangtani délilibabokat. Az arabok oázisokat látnak, a fogoly hallani véli a pacsirta énekét. Nem akarok árnyékot vetni Pukke polgárnőre, de szavait szigorúan tudományos analízis alá kell vennem. Kétségtelen, hogy Roitschwantz Lasik — degenerált típus. Ragaszkodom az orvosi vizsgálat elrendeléséhez. Amit ő „sóhajtás”-nak nevez, tisztán patológikus jelenség. Nem lehet tudni, nem örökölt terheltséggel van-e dolgunk? A temetőben megkötött házasság, az eugénika szerint, alkalmas anormális utódok létrehozására. Minden tényt mérlegelek, és Roitschwantz polgár egészen kivételes eredete súlyosan esik a mérleg serpenyőjébe. Önöknek nem őt, hanem a zsidó polgárságot kell vád alá helyezniök, amely a talmudi iskolákat és azokat az eszközöket találta ki, amelyekkel a proletariátust szolgásgba döntötték. Ezek közé számítandó a sírok közti sértő házasságkötés is. Ámde ezt a szerencsétlen kisiparost önöknek, mint győzelmes osztálynak, nagylelkűen fel kell menteniök!

Az elnök most óvatosan megkérdezte Lasiktól, van-e még valami hozzátennivalója mindahhoz, ami az imént elmondott. Az elnök, Landau elvtárs bőbeszédűségétől láthatólag kifáradt, és attól félt, hogy a vádlottnak még sok mondanivalója lesz. Lasik azonban megértette, hogy ügye elveszett. Nem cáfolta tehát tovább Pukke elvtársnő állításait, hanem így szólt:

— Vajon mit beszélhetek én még ennyi okos beszéd után? Amikor az oroszlan a tigrissel társalog, a nyúl legjobban teszi, ha hallgat. Mindössze egy kis előterjesztésem volna. Gurevics elvtárs is, Landau elvtárs is a párthoz tartoznak, és most köztük is, éppúgy, mint ahogyan nálunk a kisiparosok klubjában szokott történni, egy kis vita támadt. Én azt mondanám: egyezzenek ki. Ha teszem azt, Gurevics elvtárs azt akarná, hogy engem hat hónapra zárjanak be, Landau elvtárs pedig hogy engedjenek haza, én azt mondanám: próbáljuk a dolgot pontosan megfelelni. Csukjanak be csak három hónapra. Így mindenki, még Pukke elvtársnő is meg lesz elégedve. Ha, ami engem illet, nem is leszek megelégedve, nem tagadhatom, hogy eltitkoltam Pfeifer nadrágját és hogy, amint Gurevics elvtárs kifejezte magát, csak egy rothadt termék vagyok. Persze, a legjobb volna, ha Landau elvtársra hallgatnának és hazaeresztenének. Megígérem, hogy soha többé nem sóhajtok és hogy egész mulandó életemet a kínai probléma tanulmányozásának szentelem. Másfelől azonban félek, hátha Gurevics elvtársra hallgatnak. Amint látják, ez így valóságos szerencsejáték, amelyben alighanem én leszek a vesztes. Ezért azt javaslom, járuljanak hozzá az egyezséghez, jól fontoljanak meg mindent, ami mellettem és ellenem szól, és aztán lehetőleg minél kevesebb hónapot szabjanak ki rám, mert odahaza azóta bizonyosan várnak már rám kisebb megrendelé-

sek, és remélem, Hersanovics Fenya elvtársnő beleegyezésének reménye is. Remény és rendelések nélkül azonban könnyen meghalhatok, amit bizonyára még Gurevics elvtárs sem akar, mert minden polgárnak, egyik-másik tövestül kitépettnek kivételével, élni kell, egyetértésben virágozni, mint ahogy hajózható Sosh folyónk magas partjain virágoznak a felelőtlen fák.

Goda Gábor fordítása